

döntésképes, tehát a férfiak szellemi társaként és nem csupán Magna Matereként megnyilatkozó nőt illetik konzervatív beállítottságú környezetben. Nagy erénye Mohás könyvének, hogy benne a szerző nem kerül a másik véglethez, a harcos feminista elvekhez sem közel, hanem a tudomány módszereivel értelmez és értékkel. Könyve a különböző tudományágak eszközeinek és értékrendjének alkalmazásával egyszersmind hídszerepet is betöltöttük.

BENCE Erika

S Z Í N H Á Z

TANYASZÍNHÁZ '98: SZENTIVÁNEJI ÁLOM

Ha igaz, amit a tudós könyvek állítanak, hogy a *Szentivánéji álom* című művét Shakespeare megrendelésre, egy főúri nászra, a lakodalmas nép mulattatására írta, akkor kétszeresen indokolt, mit keres a történetben az összegubancolt szerelmi szálak mellett a mesteremberek betéje. Először is, mert két vonatkozásban, a „Pyramus és Thisbe rettentő kegyetlen haláláról” előadott „siralmas komédia”-ként és a Zuboly (az új fordításokban: Kurtha, illetve Tompor Miklós) névre hallgató, számárfejűvé varázsolt takács meg Titánia, a tündérkirálynő erdei pásztoróra-jelenetében a mesterember-epizód is a szerelemről szól, nemkülönben pedig mert az iparosok naiv színművészi tüsténkedésében az alkalmi feladatra felkért Shakespeare keresett és talált önmaga és színészei számára felmentést arra, hogy rendelésre dolgoztak.

Shakespeare ünnepi darabot írt sokféle szerelmi bonyodalommal, de közben alkalmat talált szólni a színház és a színészek függőségéről, megérti a szerelmeseket, de naiv rajongásuk miatt kritikával illeti őket, megértést kér az iparos-műkedvelők számára, de egyszersmind (ön)kritikát mond színházról és színészekről.

Következőképpen a *Szentivánéji álom* játszható szerelmi komédiaként és szakmai műhelyvállomásként is. A sok évtizedes gyakorlat inkább az előbbi igazolja, a *Szentivánéji álom*, kivált, hogy társaul szegődött Mendelssohn lágy zenéje, sok szálon futó szerelmi vígjátékként szólalt meg, újabban viszont egyre gyakrabban a mesterember-színészek kerülnek előtérbe, színházi önvizsgálatként viszik színre Shakespeare művét.

Ehhez az elképzeléshez nyújt némi biztatást Jan Kott tanulmánya (*Titánia és számárfej*), amely annak ellenére, hogy elsősorban a mű erotikájának sokrétűségére hívja fel figyelmünket, jelezve, hogy a „tündérszárnyak és a görög tunikák csupán jelmezek”, utal arra is, hogy a szerelmi szálakat csak színész tudja így össze- és kibancolni. Igaz, Kott ezt nem a mesterember-epizód alapján fejt ki, ami erre alkalmatlan is lenne, hanem a Pucknak, Oberon, a tündérkirály mókamesterének és szárnysegédének szerepét elemelve. Puck nem „csupán színész”, mondja Kott. Több ennél, tehetnénk hozzá, ő az, idézzük ismét az újféle Shakespeare-szemléletet meghonosító lengyel tudóst, aki „felszabadítja az ösztönöket, és működéskébe hozza a világ mechanizmusát. Mozgásba hozza, és egyúttal kigúnyolja”. Vagyis: Puck a színház! Pontosabban egy személyben a drámaíró, a rendező és a színész. És hogy éppen ő a legkiszolgáltatottabb s a legmagányosabb, abban a

mindenkori művész helyzetének ábrázolását kell látni, melyből a jogos önsajnálattás szándéka sem hiányzik.

Nem véletlen, hogy készültek *Szentivánéji álom*-előadások, melyek éppen erről, a művész kiszolgáltatottságáról és magányáról szóltak, ilyen volt Roberto Ciulli BITEF-en is látott műhelimi rendezése.

Hasonlóképpen nem véletlen, hogy újabban készülnek olyan *Szentivánéji álom*-előadások, melyek a mesterember-színészekről szólnak. Mint amilyen Csányi János rendezése a budapesti Merlin Színházban.

A Tanyaszínház idei előadása, ifj. Szloboda Tibor rendezésében, a Csányi-féle értelmezést követi. Fiatalokról lévén szó, választásuk érthető és teljes mértékben igazolható. Előzetesekből tudni, előadásukat nemcsak afféle nyári mulattatásnak szánták, bár szükségszerűen annak is, hanem színjátszásunkról mondott, előadásba fogalmazott véleménynyilvánításnak is. Másként nem értelmezhető a tanyaszínházi *Szentivánéji álom*, ha már a Csányi-féle változat alapján készült, amely nemcsak abban különbözik az Arany János fordításában ismert hagyományostól, hogy nyelve nagymértékben mai (Csányi fordítása mellett Nádasy Ádám ugyancsak újkeletű, modern hangzású fordítását is használták, amennyire a Tanyaszínház szélbe-térbe vesző szövegmondásából erre következtetni lehetett), hanem abban is, hogy átvették a Csányi írta, átdolgozta mesterember-jelenetet, amely azonban az itteni előadást még inkább uralta, mint a joggal színháztörténetinek kikiáltott budapestit.

A *Szentivánéji álom* a Tanyaszínházban nem szerelmi vígjáték, hanem a mesterember-műkedvelők előadáskészítésének „siralmas komédiá”-ja. A betétjelenetből lesz előadás, miközben a zegzugas főtörténet szinte az érthetelenségig (kivált a négy athéni szerelmes párt cserélő kergetőzése) háttérbe szorul. Ennek az előadásnak a főszereplője nem az erotika vagy Puck, a magányos játékmester, s nem is a magukat a színészetbe ártó naiv iparosok, hanem az Arany János Vackor névre hallgató ácsmesteréből Som Antalra keresztelt rendező, akit ezúttal az előadás rendezője, ifj. Szloboda Tibor állít a Tanyaszínház lelkes közönsége elé.

S ha kulcsot keresünk a Tanyaszínház Shakespeare-előadásának értelmezéséhez, akkor abból a tényből kell kiindulni, hogy az előadás rendezője azonos az előadásbeli rendezővel. De hogy ez az ötlet igazán funkcionáljon, előadáséptítő szerepet kapjon, s ne tűnjék kierőszakolt, a történetre ráfércelt leleménynek, abban a rendező kezére játszik az a tény, hogy a *Szentivánéji álom* színrevitele lehetővé teszi a szerepkettőzést. Nemcsak olyképpen, hogy Theseust, az athéni uralkodót és Oberont, a tündérkirályt, Hippolytát, Theseus menyasszonyát és Titániát, a tündérkirálynőt, sőt Puckot, Oberon mókamesterét és Philostratest, az uralkodó ceremóniamesterét egy színész játssza, sőt ahogy a shakespeare-i hagyományt vizsgáló Spiró György könyvéből (*Shakespeare szerepösszevonásai*) tudjuk, hogy lehetséges a mesterember-tündér szerepkettőzés. A mind gyakorlati, mind pedig értelmezési szempontból fontos szerepösszevonás legkevésbé érintheti Zubolyt, a takácsmestert (az új fordításokban Kurtha, illetve Tompor Miklós). Ő az, aki – ahogy Spiró írja –, „saját személyében mind az élők, mind a tündérek között jelen lehet, amiből azt a következtetést lehet levonni, hogy ő a valódi művész”. Ha így, s nem a hagyomány szerint, számarikatúráként értelmezzük Zubolyt (elnézést, de erre a névre áll a szám, s nem az új fordításokbeli változatokra), akkor valóban ő az előadásbeli rendező (aki

ebben az esetben az előadás rendezője is!) igazi társa, partnere. Ifj. Szloboda Tibor, az előadáscsinálásról szóló tanyaszínházi előadás rendezője, azzal, hogy Puck szerepével is, szerintem főlélegesen, a Zubolyt alakító Nagypál Gábort terhelte, még inkább hangsúlyozni kívánta, hogy a műkedvelők között Zuboly a színész. Ha valamiben hasonlít a tanyaszínházi előadás a Csányi-féle változatra, illetve különbözik is tőle, akkor ez éppen Zuboly szerepének fontosságára, középpontba állítása, illetve Zuboly és Puck szerepének összevonása.

Ez lehetne olvasatom szerint a Tanyaszínház *Szentivánéji álom* előadásának váza, koncepciója. Így lenne talán értelmezhető a fiatal vajdasági színészek merész vállalkozása, miközben Shakespeare-t játszanak ott és azoknak, ahol és akik számára Shakespeare nem házi szerző. És bár a szándék – hogy a fiatal színészek egyszerre akarnak Shakespeare-rel tanyaszínházi stflusban (futkározás, kiabálás, bohózat, sőt bohóc-gegek) szórakoztatni bábész kölyköt, pletykás vénasszonyt, sörtől hangoskodó férfit, végre valahová kimozduló háziasszonyt és önvalomást tenni, véleményt mondani színjátásunkról – kétségtelenül ügyes, az eredmény viszont nagyon is vitatható, felemás. Mivel hallottam, hogy a csantavéri bemutató is és a kishegyesi fellépés is minden tekintetben kiváló volt, szomorúan from le: a temerini est nagy csalódás volt. A produkcióban végig példásan jelen levő Németh Attilát s a többiek néhány találó színészi gesztusát leszámítva – akik inkább ki- s belibbentek az előadásba, mint jelen voltak benne – olcsó gegek uralták az előadást. Azzal, hogy szöveg helyett helyzeteket játszottak, láthatóan főleg a szórakozási igényeket kívánták kielégíteni. A két főszereplő, ifj. Szloboda Tibor és Nagypál Gábor is inkább markírozott, mint alakított. A temerini vásártéren paródia helyett, sajnos, csak önparódiát láttunk, ahogy Mórica elképzelt egy színházi próbát című jelenet stflusában.

GEROLD László